

ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРАВА

У цій статті розглядаються теоретичні питання, пов'язані із з'ясуванням дефініції «джерело адміністративно-деліктного права». На підставі здобутків теорії права, адміністративного права, здійснюється аналіз джерел адміністративно-деліктного права. Пропонується авторське визначення джерела адміністративно-деліктного права, їх видів.

Ключові слова: джерело права, адміністративно-деліктне право, види джерел адміністративно-деліктного права.

Самбор Микола Анатолійович,

кандидат юридичних наук, начальник сектора Прилуцького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернігівській області, член Прилуцької міської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення

Сьогодні Україна перебуває не лише на етапі реформування своєї правової системи та системи законодавства. Країна обирає новий вектор руху та визначає нові орієнтири для суспільного, політичного, економічного, а також правового розвитку. Правова сфера суспільного розвитку об'єднує в собі всі напрямки діяльності соціуму, оскільки виступає певною сполучною базою для всіх видів діяльності. Відтак остання є своєрідним дзеркалом суспільства, його прозорість і зрозумілість є ефективним засобом протидії корупції, а історія розвитку та послідовність змін гарантують ефективність правових норм для регулювання суспільних відносин, логічним продовженням чого є розвиток економічних відносин, дієвий соціальний захист населення.

Дослідження правових явищ є вкрай необхідним для сьогодення країни. У той же час проведення таких досліджень неможливе без використання всього розмаїття методів наукових вивчень, у контексті яких неабияке значення належить історичному. Відомий вислів, що народ, який не має історії, не матиме й майбутнього. Вивчення історичних витоків наявних соціальних процесів та їх правового регулювання є надзвичайно важливим як для теоретичної юриспруденції, так і для юридичної практики. Дослідження, з'ясування суті, змісту, форми правової норми неможливе без ретельного аналізу джерел правових норм та їх прийняття.

За предмет наукових досліджень джерела права обирали ряд науковців, серед яких відзначимо роботи

В. Д. Бабкіна, О. В. Зайчука, П. М. Рабіновича тощо. Окремо хотілося б відмітити наукове дослідження Н. М. Пархоменко [7]. Та незважаючи на проведені дослідження, джерела права ставлять перед дослідниками все нові та нові питання, які потребують як наукового обґрунтування, так і практичного застосування. Як правило, наукові дослідження джерел права стосуються вивчення теоретичних питань, більшість з яких проводилися в рамках теорії права.

Сучасний розвиток суспільних відносин зумовлює виникнення, а правильніше виділення нових галузей права, їх становлення. Однією з таких галузей є адміністративно-деліктне право. Звісно, вести мову про те, що це абсолютно нова галузь правових знань, неможливо. Питання про сприйняття адміністративно-деліктного права точилися ще із середини ХХ століття, однак досі існує багато вчених, які розглядають адміністративно-деліктне право не як самостійну галузь, а як підгалузь адміністративного права. Унаслідок цього, адміністративно-деліктне право втрачає низку притаманних йому особливостей, що характеризують його як самостійну галузь, а саме адміністративно-деліктне право розмивається в адміністративному праві. Як наслідок, такий стан речей призводить до неналежного вивчення окремих його складових елементів, серед яких чільне місце посідають джерела адміністративно-деліктного права. В Україні належним чином не досліджені джерела адміністративно-деліктного права, а окремі дотичні до цього предмета пошуки є розрізнени-

ми, що не дає комплексного уявлення про джерела адміністративно-деліктного права.

Ураховуючи вищевикладене, метою цієї статті є дослідження джерел адміністративно-деліктного права.

Дослідження цього питання розпочнемо зі з'ясування поняття «джерело права» в теорії права як методологічної категорії, що володіє відповідними базовими знаннями про зазначене правове явище. Очевидним спочатку доцільно розібрати вказане поняття, яке пропонується в юридичних довідкових та енциклопедичних виданнях.

Джерело права — це спосіб зовнішнього вияву правових норм, який засвідчує їх загальнообов'язковість [4, с. 171]. Пропонуючи таку дефініцію «джерела права», П. М. Рабінович підкреслює те, що джерелом права є, по-перше, певний спосіб об'єктивації правової норми, по-друге, тісно пов'язаний із самою правовою нормою, оскільки покликаний виявити останню, по-третє, сам спосіб вказує на загальнообов'язковість правової норми.

Зважаючи на важливість зазначеної категорії для юридичної науки, пропонуємо розглянути й інші доктринальні підходи до розуміння поняття «джерело права».

В. С. Нерсесянц обстоював позицію про те, що джерела (форми) права — це формально визначені форми зовнішнього вираження змісту права [3, с. 400]. За такого підходу В. С. Нерсесянц підкреслював, що «джерело права» — це певна форма зовнішнього, формального втілення змісту норми права.

Ось як поняття «джерело права» бачить Н. М. Пархоменко: «Джерела

права — це обов'язкові до виконання акти уповноважених суб'єктів права, що містять норми права в письмовій формі, а також акти волевиявлення владних суб'єктів, що є неписаними нормативними фактами, на основі яких (актів) виникають, змінюються та припиняються правові відносини» [7, с. 10]. З такого доктринального бачення поняття «джерело права» можна зробити висновок про те, що стрижнем цього поняття є документальне викладення норми права у відповідному акті, який тісно пов'язується з владним уповноваженим суб'єктом.

С. С. Алексеев зазначав, що джерела права, у переважній більшості письмові документи, нібито опредмечують думку, творчість, наміри людей та надають відповідним культурним благам сувору визначеність, стійкість, постійність (вічність) [8, с. 199]. Для світу права характерна реальність, що характеризується відчутними зовнішніми ознаками, з якими зв'язано саме буття позитивного права. Це джерела права, тобто зовнішні форми права, у першу чергу писані нормативні акти (закони), у силу яких належне в праві набуває суворого юридичного характеру і відповідно до цього оснащується системою правових засобів, що надають позитивному праву максимальну визначеність змісту, а також міцність та надійність властивих праву гарантіям та перевагам для людей [8, с. 238].

Отже, підсумовуючи теоретичний екскурс у розуміння поняття «джерело права», перш за все, зазначимо, що вказане поняття є одним із ключових у теорії права, оскільки виражає норми, зміст яких є регулятором сус-

пільних відносин. По-друге, поняття «джерело права» не набуло єдності у його змісті, що зумовлює розмаїття наукових доктрин та поглядів на його поняття. Звісно, така увага не применшує значення джерел права, однак призводить до різних поглядів на його наповнення та зміст, що зумовлює не лише плюралізм у його розумінні та трактуванні, а й вносить певну розбалансованість у правотворчу, правореалізаційну діяльність, що не найкращим чином впливає на якість права, як регулятора суспільних відносин. По-третє, наявність різних дефініцій поняття «джерело права» не є кардинально протилежними, різними за своєю суттю, вони лишень зміщують головні акценти в цьому визначенні, а суть залишається незмінною. По-четверте, джерела права засвідчують народження, життя права, перш за все в його позитивістському розумінні, хоча останнє відображає й природне право, але з меншою ймовірністю та вичерпністю. Та, вочевидь, змістовна наповненість поняття «джерело права» не закінчується на озвучених прикладах.

У юридичній літературі вислів «джерело права» використовується у двох різних значеннях — у значенні «матеріального джерела права» (джерела права у матеріальному розумінні) та в значенні «формального джерела права» (джерела права у формальному розумінні). Під «матеріальним джерелом права» при цьому мається на увазі причини утворення права, тобто все те, що згідно з відповідним підходом породжує (формує) позитивне право — ті чи інші матеріальні, духовні фактори, суспільні

відносини, природа людини, природа речей, божественний або людський розум, воля Бога або законодавця і т.д.; під «формальним джерелом права» мається на увазі форма зовнішнього вираження положень (змісту) діючого права [3, с. 399–400]. Якщо, по-суті, поняття «формального джерела права» нами розглянуто, то його «матеріальне» наповнення, вочевидь, ні.

Термін «джерело права» має також філософський зміст, котрий вказує на те, які за своїм характером (ліберальні, консервативні та ін.) філософські ідеї закладені в основу тої чи іншої правової системи [6, с. 505]. М. М. Марченко відстоює думку про те, що суспільно-політичне середовище виступає в якості єдиної рушійної сили та своєрідного «матеріального» джерела по відношенню до правової системи [6, с. 505]. Такий підхід до розуміння поняття «джерела права» відтворює його матеріальну складову, коли мова йде про носія норм, які мають стати загальнообов'язковим регулятором суспільних відносин. М. М. Марченко вказує, що джерелами права можна вважати ті матеріальні, соціальні та інші умови життя суспільства, котрі об'єктивно викликають необхідність видання або зміни та доповнення тих чи інших нормативно-правових актів, а також правової системи в цілому [6, с. 505].

Отож, доходимо висновку про те, що джерела права — це не лише формалізовані та матеріалізовані норми права, а й двигун, рушійна сила у виявленні, формулюванні й лише в подальшому втіленні норми права в певному матеріалізованому норма-

тивному документі. Вважаємо, що залишати по-за увагою вказаний аспект джерел права неможливо, оскільки в такому разі ми суттєво збіднимо джерела права, а також втрачимо низку ланок у ланцюгу формування норми права, що призведе до того, що норма «з'являтиметься» нізвідки, останню доведеться сприймати як даровану Богом, вищими силами, космосом, природою, й аж ніяк не створеною людиною, соціумом.

Недарма свого часу Г. Ф. Шершеневич писав про те, що держава є джерелом права, а тому визначення його в категорії права логічно неприпустимо. Норми права — це вимоги держави. Держава, яка є джерелом права, очевидно, не може бути сама обумовлена правом. Різні форми, у яких виражається право, здавна носять назву джерел права. Під цим розуміється: 1) сили, що творять право, наприклад, коли говорять, що джерелом права слід вважати волю Божу, волю народу, правосвідомість, ідею справедливості, державну владу; 2) матеріали, що покладені в основу того чи іншого законодавства, наприклад, коли говорять, що римське право було джерелом німецького цивільного кодексу, праці вченого Потье для французького кодексу Наполеона, Литовський Статут для Уложення Олексія Михайловича; 3) історичні пам'ятники, котрі колись мали значення діючого права, наприклад, коли говорять про роботу за джерелами, наприклад по *Corpus juris civilis*, по Руській Правді і т.д.; 4) засоби пізнання діючого права, наприклад, коли говорять, що право можна пізнати із закону [5]. Як бачимо, Г. Ф. Шершеневич віддавав

належне не лише формальному в джерелах права, а й матеріальному. При цьому він послідовно виклав позицію складових джерел права, а саме від волі та дій суб'єктів до формалізації та матеріалізації норми у відповідному акті до його розуміння, пізнання та можливої зміни, чим створив замкнене послідовне коло буття права та його джерел. Єдине, у чому, на наш погляд, доречно було б звернути увагу, що першоджерелом є не стільки воля держави, скільки воля народу, або ж панівного класу з реалізації власних інтересів щодо організації суспільних відносин та, за потреби, їх регулювання, у тому числі державного регулювання.

Вочевидь, що уявлення про поняття «джерело права» дає його класифікація. Розрізнять такі види джерел права: правовий звичай — санкціоноване (забезпечуване) державою звичаєве правило поведінки загального характеру; правовий прецедент — об'єктивоване (виражене зовні) рішення органу держави в конкретній справі, обов'язкове при розв'язанні всіх наступних аналогічних справ; нормативно-правовий договір — об'єктивоване, формально обов'язкове правило поведінки загального характеру, встановлене за взаємною домовленістю кількох суб'єктів і забезпечуване державою; нормативно-правовий акт — письмовий документ компетентного органу держави (а також органу місцевого самоврядування), в якому закріплено забезпечуване нею формально обов'язкове правило поведінки загального характеру. Нормативно-правовий акт — основне джерело права

в державі соціально-демократичної орієнтації. Поширеність нормативно-правових актів пояснюється перевагами такого способу виразу юридичних норм саме з огляду загальнолюдських принципів права. До таких переваг належать, зокрема, можливості: чітко, ясно та однозначно формулювати зміст юридичних прав і обов'язків; якнайшвидше доводити до відома адресатів юридичної норми її зміст; забезпечувати сприятливі умови для правильного, адекватного розуміння адресатом змісту норми права; оперативно змінювати чи скасовувати юридичну норму; упорядковувати, погоджувати, систематизувати численні юридичні норми [4, с. 171]. Як можемо впевнитися з такої класифікації джерел права, останні є виключно документальними, і П. М. Рабінович, очевидно, є прибічником саме формально-юридичного розуміння джерел права. Такої ж думки притримувався і В. С. Нерсесянц, котрий зазначав, що відомі наступні основні види джерел (форм) позитивного права: правовий звичай (звичаєве право), судовий прецедент, юридична доктрина (так зване «право юристів»), релігійний пам'ятник («священні книги» різних релігій), нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт, природне право [3, с. 400]. На підставі зазначеного, підсумуємо: у теорії права поняття «джерело права» досліджується виключно (у переважній більшості) як формально-юридичне поняття, що підтверджує і його класифікація. Поряд з цим так звана «матеріальна» складова джерел права фактично опускається, тоді як право охоплює собою не лише

формальне існування права, а й етапи його творення, нормативного закріплення та реалізації, що у свою чергу пов'язує право із соціумом. Тому вважаємо, що не дослідження зазначеної складової під час аналізу джерел адміністративно-деліктного права суттєво збіднить предмет наукового пошуку.

Норми, як первинні правила поведінки, оформлюються в структурні форми — джерела адміністративного права. В адміністративному праві історично складається власна система джерел, породжена предметом і методами правового регулювання та залежна від особливостей та етапів державного розвитку [2]. Ю. О. Тихомиров під джерелом адміністративного права розуміє форми адміністративного правоутворення та зовнішнього структурного вираження адміністративно-правових норм. У цьому розумінні значення джерела права може розглядатися в трьох аспектах: по-перше, він сприяє зародженню правових норм відповідно до об'єктивних умов економічного та соціального розвитку та для відображення суспільних інтересів; по-друге, означає імпульс, свого роду початок формування правових норм, процес правоутворення; по-третє, джерело адміністративного права виступає як форма вираження та структуризації адміністративно-правових норм [2]. У такий спосіб Ю. О. Тихомиров підкреслює необхідність включення до джерел адміністративного права не лише форму виразу норм, а й сферу суспільних відносин, що потребує урегулювання, діяльність спеціальних органів з виявлення нових

відносин та напрацювання механізму їх урегулювання, тим самим створення нових норм. Виходячи з того, що адміністративно-деліктне право вишло з лона адміністративного права та тривалий час ототожнювалося з ним, тому, вважаємо, що сліди джерел адміністративно-деліктного права необхідно шукати саме в адміністративному праві.

Д. М. Бахрах зауважує, що юридичним нормам необхідна зовнішня форма їх вираження. Вони повинні бути оформлені так, щоб з ними могли ознайомитися люди, котрим вони адресовані. Норми права включаються до статей, пунктів, параграфів і т.д. в акти державних та муніципальних органів. Такі акти, якщо вони містять правові норми, стають джерелами права, зовнішніми формами його вираження [1, с. 120]. На його думку, джерела адміністративного права можна поділити на два основні типи залежно від того, хто їх прийняв: 1) акти органів публічної влади; 2) акти, прийняті без участі або з участю органів публічної влади [1, с. 120]. У контексті сказаного, повинні зазначити, що, на думку Д. М. Бахраха, Б. В. Россинського та Ю. М. Старилова, адміністративне право охоплює відносини, що забезпечують громадський порядок і безпеку, боротьбу з правопорушеннями, так зване адміністративно-деліктне право [1, с. 46]. Такий підхід змушує констатувати, що деяким авторам не притаманно розглядати питання адміністративної відповідальності, адміністративно-деліктного права в рамках однієї галузі — адміністративного права, хоча сьогодні науковцями обґрунтовано

необхідність відмежування адміністративно-деліктного права, як самостійної галузі з притаманними лише їй предметом та методами, від адміністративного права.

У контексті сказаного, використовуючи здобутки теорії права, адміністративного права, дослідимо безпосередньо джерела адміністративно-деліктного права.

В. К. Колпаков у навчальному посібнику «Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право)» зазначає, що «джерел адміністративної відповідальності багато. Це КУпАП, МК, інші закони (наприклад, «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995 р.)» [9, с. 33], та поряд з цим не розкриває суті джерел адміністративно-деліктного права, не вказує на їх змістовні елементи, а, по-суті, дає їх перелік, наводячи приклади нормативних документів. Разом із цим, змушені констатувати, що такий підхід до викладу джерел адміністративно-деліктного права суттєво їх применшує, оскільки зводить їх виключно до нормативно-правових актів.

Тож, виходячи з теорії джерел права, розробленої в теорії права, здійснимо рецепцію цих положень стосовно адміністративно-деліктного права.

Правовий звичай, на наш погляд, як джерело, притаманний адміністративно-деліктному праву. І. Б. Усенко пише про те, що звичай правовий — це звичай, санкціонований державою і перетворений на джерело права. Звичай санкціонується державою в процесі судової або адміністративної діяльності шляхом офіційного закріплення в нормативних актах можли-

вості використання звичаю правового для регулювання певних суспільних відносин або «мовчазної згоди» влади на фактичне застосування звичаю правового в певних правовідносинах, або включення звичаю правового в законодавчі акти — зводи звичаєвого права. У процесі санкціонування державою відбувається відбір звичаїв правових, і юридичної сили набувають лише ті звичаї, які відповідають інтересам панівних верств [10, с. 568]. Отже, правовий звичай, як джерело адміністративно-деліктного права, знаходить свій вираз у нормативно-правових актах, а от його походження починалося саме із соціальної норми, правила поведінки людей [11, с. 568], що склалося в процесі суспільних відносин, що пов'язані із застосуванням адміністративної відповідальності та належать до сфери регулювання адміністративно-деліктного права в його позитивістському розумінні. Прикладом цього, на наш погляд, може бути ст. 175¹ КУпАП (куріння тютюнових виробів у заборонених місцях). Переслідуючи мету збереження здоров'я нації, у суспільстві формувався стереотип нетерпимості до тютюнопаління, зокрема, у місцях масового відпочинку громадян. Зазначене правило було прийнято державою в особі компетентних органів та втілено в законодавчій нормі, якою і був доповнений КУпАП.

Перейдемо до наступного джерела адміністративно-деліктного права — правового прецеденту. Правовий прецедент знаходить своє місце в галузі адміністративно-деліктного права. Перш за все, він виявляється в рішеннях Верховного Суду України

в частині щодо розуміння суті адміністративних правопорушень та застосування адміністративної відповідальності. Наприклад, постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 року № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство». Поряд із цим не слід випускати з кола уваги й індивідуально-правозастосовні акти судових органів, а також органів та посадових осіб, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, що забезпечить об'єктивне та повне уявлення про притягнення особи до адміністративної відповідальності, дотримання прав і свобод учасників провадження.

Юридична доктрина не стільки є визнаним джерелом адміністративно-деліктного права, скільки стала складовою юридичної практики та формування правосвідомості населення. В основному це стосується науково-практичних коментарів до КУпАП, Митного кодексу України, інших нормативно-правових актів, яка (юридична доктрина) не лише привносить доктринальне тлумачення, а й подає власне бачення змісту норм, які можуть набувати загальносуспільного поширення та сприйняття, зокрема це стосується змісту ст. 173 КУпАП, де в нормі застосовується таке поняття, як «інші подібні дії», й авторитетні науковці, юристи-практики подають власне бачення цих дій, які становлять склад адміністративного правопорушення, а в подальшому таке авторське бачення набуває широкої практики правозастосування.

Нормативно-правий договір, як джерело, також притаманне адміні-

стративно-деліктному праву, однак у більшій ступені віддаленості. Таким прикладом може бути договір податкової поруки, який, з одного боку, є елементом цивільно-правових відносин суб'єктів, а з іншого, відображений у нормах законодавства, й невиконання взятих обов'язків за вказаним договором може тягнути наслідки у вигляді адміністративної відповідальності. Також прикладом договору можуть бути положення ч. 5 ст. 14² КУпАП, де зазначається, що в разі якщо право володіння та користування транспортним засобом було передано іншій особі за договором найму (оренди), лізингу, прокату або іншій підставі відповідно до закону чи договору, адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, несе особа, яка володіє та користується таким транспортним засобом.

Вочевидь, що найбільш поширеним джерелом адміністративно-деліктного права є саме нормативно-правовий акт. Слід зауважити, що саме на ньому акцентується увага й у самих нормативно-правових актах. Так, для прикладу, у ч. 1 ст. 2 КУпАП зазначається, що законодавство України про адміністративні правопорушення складається з цього Кодексу та інших законів України.

Продовжуючи дослідження джерел адміністративно-деліктного права, вважаємо, що на вказаному зупинятися неможливо. Вважаємо за необхідне вказати на те, що до джерел адміністративно-деліктного права слід відносити виокремлення

загальносуспільного інтересу, який вказуватиме на необхідність урегулювання певного кола суспільних відносин за допомогою норм адміністративно-деліктного права. Саме виникнення такого інтересу стає рушійним фактором до дії, котра проявляє себе в правотворенні. Адже саме такий інтерес є першоджерелом виникнення правової норми (у такому разі норми адміністративно-деліктного права).

По-друге, не можна виключати з джерельної бази й процес правотворення, адже в ході останнього виробляється універсальність норми регулювання, й остання втілюється в певному правовому документі. Вказана дія є базовою у виникненні норми адміністративно-деліктного права як формалізованого джерела, що відображено в юридичному документі.

Відтак, вважаємо, що до джерел адміністративно-деліктного права необхідно відносити: 1) загальносуспільний інтерес, що полягає у визначенні необхідності врегулювання суспільних відносин за допомогою норм адміністративно-деліктного права; 2) дії правотворення, які інтересом надають правовий статус, виявляючи недоліки, заповнюючи прогалини, перетворюючи його на норму права; 3) формальні (матеріальні) джерела адміністративно-деліктного права (нормативно-правові акти, правові звичаї, нормативно-правові договори, правові прецеденти та юридичні доктрини). Лише системний аналіз цих джерел дає комплексне уявлення про адміністративно-деліктне право та його сучасний стан. Так, перші два джерела дозволяють сформува-

ти уявлення про наявні суспільні та державницькі настрої щодо форми урегулювання за допомогою норм адміністративно-деліктного права суспільних відносин. Це «живі» джерела, котрі характеризують умови втілення норм адміністративно-деліктного права в суспільних відносинах.

Крім того, віднесення до джерел адміністративно-деліктного права виключно чинних нормативних документів (у такому разі матимемо на увазі всі види формальних (формально-юридичних) джерел) не забезпечить розуміння наявного стану справ у цій галузі. Адже історія правових документів дозволяє простежувати формування та розвиток норм адміністративно-деліктного права. Відтак, вважаємо, що норми адміністративно-деліктного права слід розмежовувати за їх чинністю на 1) чинні; 2) не чинні (історичні документи). Також, на нашу думку, необхідно розрізнити безпосередні джерела адміністративно-деліктного права та опосередковані, котрі хоча й не містять норм адміністративно-деліктного права, однак, останні впливають на застосування адміністративної відповідності та відносини, що пов'язані із цим.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що джерела адміністративно-деліктного права — це інтереси, дії та правові документи, які виявляють, формують та містять норми адміністративно-деліктного права, що урегульовують суспільні відносини, пов'язані з виявленням, документуванням та притягненням до адміністративної відповідальності. Джерела адміністративно-деліктного права надзвичайно важливі для розуміння

норм цієї галузі, їх поширення серед населення та ефективно врегулювання суспільних відносин, що є предметом зазначеної галузі права.

Список використаних джерел:

1. Административное право : учебник / Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский, Ю. Н. Стариков. — 3-е изд., пересмотр. и доп. — М. : Норма, 2008. — 816 с.

2. Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс: полный курс. — М. : 2001. — 652 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.alleng.ru/d/jur/jur726.htm>.

3. Нерсисянц В. С. Общая теория права и государства. Учебник для юридических вузов и факультетов. — М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА – М, 1999. — 552 с.

4. Рабінович П. М. Джерело права // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [Шемшученко Ю. С. (голова редкол.), Бурчак Ф. Г., Зяблюк М. П. та ін.]. — К. : «Укр. енцикл.», 1998. — Т. 2: Д-Й. — 1999. — С. 171–172.

5. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. Том 1-2, Москва, Издание Бр. Башмаковых, 1910 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://weblibrary.at.ua/load/11-1-0-89>.

6. Марченко М. Н. Теория государства и права: учебник / М. Н. Марченко. — [2-е изд. перераб. и доп.]. — М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. — 640 с.

7. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: автореф. дис... докт. юрид. наук по спец. 12.00.01. — теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. — К., 2009. — 32 с.

8. Алексеев С. С. Собрание сочинений. В 10 т. [+ Справоч. том]. Том 4: Линия права. Концепция: Сочинения 1990-х — 2009 годов. — М. : Статут, 2010. — 544 с.

9. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. / В. К. Колпаков. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 256 с.

10. Усенко І. Б. Звичай правовий // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [Шемшученко Ю. С. (голова редкол.), Бурчак Ф. Г., Зяблюк М. П. та ін.]. — К. : «Укр. енцикл.», 1998. — Т. 2: Д-Й. — 1999. — 568 с.

11. Усенко І. Б. Звичай // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [Шемшученко Ю. С. (голова редкол.), Бурчак Ф. Г., Зяблюк М. П. та ін.]. — К. : «Укр. енцикл.», 1998. — Т. 2: Д-Й. — 1999. — 568 с.

Самбор Н. А. Источники административно-деликтного права

В данной статье рассматриваются теоретические вопросы, связанные с рассмотрением дефиниции «источник административно-деликтного права». На основании достижений теории права, административного права, осуществляется анализ источников административно-деликтного права. Предлагается авторское определение источника административно-деликтного права, их видов.

Ключевые слова: источник права, административно-деликтное право, виды источников административно-деликтного права.

Sambor M. A. Sources of administrative tort law

This article discusses theoretical issues related to the clarification of the definition of «source of administrative tort law». Based on the achievements of the theory of law, administrative law, the analysis of the sources of administrative tort law. It is proposed to determine the source copyright administrative tort law and their peculiarities.

Key words: source of law, administrative tort law, types of sources of administrative tort law.

Стаття надійшла до друку 11 жовтня 2016 р.